

Tortula systylia

Lapptuss

Klass: Bryopsida (egentliga bladmossor), **Ordning:** Pottiiales, **Familj:** Pottiaceae, **Släkte:** *Tortula* (tussar), **Art:** *Tortula systylia* - lapptuss (Schimp.) Lindb. **Synonymer:** *Desmatodon systylius* Schimp., *Tortula systylius* (Schimp.) Lindb.

Kännetecken

Skotten är upp till 1 cm höga och gröna till brunaktiga. De växer i relativt täta tuvor eller som enstaka skott. Bladen är brett ovala och bredast strax nedanför mitten. Nerven är smal och utlöpan i en lång, hårlig udd. Bladkanten är plan i större delen av bladet och de kvadratiske eller oregelbundna cellerna i övre delen av bladet är 15–20 µm breda och helt släta. Arten är samkönad och kapslar är vanliga. Kapseln är ljusbrun till brun, glänsande och slät, smalt oval eller cylindrisk och sitter på ett ca 1 cm långt, gult till brunaktigt skaft. Peristomet består av 16 bruna, raka och oregelbundet klivna tänder. Locket har ett koniskt, snett riktat smalt spröt och locket sitter kvar länge på kapslarna på den förlängda kolumellan. Sporererna är stora, 25–30 µm i diameter och papillösa.

Lapptuss förväxlas mest med den betydligt vanligare arten fjälltuss *Tortula hoppeana*. Det länge kvarsittande ”upphöjda” locket är mycket karakteristiskt hos lapptuss, men om det har trillat av känner man igen arten på de släta bladcellerna, eftersom fjälltuss *T. hoppeana* har tydligt papillösa celler. En annan art med länge kvarsittande lock är hattmossa *Hymenostylium recurvirostrum*, men den har smala, gradvis avsmalnande blad utan uddspets och dessutom sitter bladen oftast i tre tydliga rader längs skottet.

Utbredning och status

Arten har bara hittats på ett fåtal, spridda lokaler i fjällbjörkskog eller lågalpin zon i fjällen, men är antagligen förbisedd. Den förekommer i bergstrakter i Europa, och världsutbredningen omfattar även delar av Asien, norra Nordamerika och Grönland.

Ekologi

Lapptuss förekommer uteslutande i fjällen, och den växer på bar, kalkrik mineral- eller humusblandad jord i sluttningar och på klipphyllor. Arten förekommer där ofta i mycket artrika miljöer tillsammans med arter som takmossa *Syntrichia ruralis*, dvärgbågmossor *Pseudoleskeella* spp., planmossor *Distichium* spp., klockmossor *Ecalypta* spp. och bryummossor *Bryum* spp. Mogna kapslar påträffas på sommaren.

Hot

Ett litet antal lokaler och begränsad populationsstorlek innebär att artens fortbestånd inte är säkerställt. Tänkbara hot är olika former av exploatering samt ett alltför intensivt renbete.

Åtgärder

Artens lokaler bör besökas för att utreda aktuell status. Dessutom bör arten eftersökas på andra tänkbara växtplatser i landet. Om arten återfinns måste dess exakta miljökrav undersökas och berörda myndigheter måste bevaka så att arten inte utsätts för exploatering eller ett alltför intensivt renbete.

Övrigt

Utländska namn - NO: Hatt-tustmose, FI: Alppilapiosammal.

Etymologi: *systylius* (gr.) = sammanhängande med pelare; *syn* (gr.) = samman, med; *stylos* (gr.) = pelare

Uttal: [Tórtula systýlia]

KEY FACTS Shoots up to 1 cm high, green to brownish, single or forming relatively dense tufts. Leaves broadly ovate, widest just below middle. Costa thin, excurrent in a long hair-point. Autoicous capsules, common. Capsule light brown to brown, smooth and shining, narrowly ovoid to cylindrical. Lid persistent long after dehiscence, remaining attached to the extended columella. Rostrum oblique, long, thin and conical. Peristome consisting of 16 brown, straight, irregularly split teeth. Seta c. 1 cm, yellow to brownish. - A subalpine and alpine species growing on bare, calcareous soil (mineral soil with or without intermixture of organic matter) in slopes or on rock ledges.

Litteratur

Mårtensson, O. 1956. Bryophytes of the Torneträsk area, Northern Swedish Lappland. II. Musci. *K. Sv. Vetenskapsakad. Avh. Naturskydd. 14*: 1-321.

Weibull, H. 2008. *Tortula systylia* lapptuss s. 168-169. I: Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Bladmossor. Kompaktmossor - kapmossor : Bryophyta : Anoetangium - Orthodontium. Artatabanken, SLU, Uppsala.

Författare

Nils Cronberg 1997. Rev. Henrik Weibull 2008. Uppdaterad 2010, 2016.